

ΤΑ ΝΕΑ

Τετάρτη 11 Μαρτίου 2015

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ:

Φιλοσοφικός Λόγος

Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια Β1,4-8

A. ΚΕΙΜΕΝΟ: «[...] οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν».

B) Παρατηρήσεις:

1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα: «οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες ... ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί.»

Μονάδες 10

2. «Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν... τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης.» Ποιο ἐπιχείρημα χρησιμοποιεῖ στο ἀπόσπασμα ὁ Ἀριστοτέλης, ἀπὸ ποιο χῶρο τὸ ἀντλεῖ καὶ ποια θέση τοῦ θέλει νὰ ἐνισχύσει μὲ αὐτό;

Μονάδες 15

3. Ἐντοπίζοντας σχετικὰ σημεῖα τοῦ ἀποσπάσματος «Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει ... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν», νὰ ἀναλύσετε τὴ σχέση μεταξύ «ἐνεργειῶν» καὶ «ἔξεων» στὴν κατάκτηση τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ἀναφερθεῖτε στο ρόλο ποὺ διαδραματίζει ἡ παιδεία στὴ διαδικασία αὐτή.

Μονάδες 15

4. Ποια γνώμη διατύπωσε ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ τὴν Ἀθήνα καὶ τοὺς Ἀθηναίους σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση;

Μονάδες 10

5. Νὰ βρεῖτε μὲ ποιες λέξεις τοῦ κειμένου ἔχουν ἐτυμολογικὴ συγγένεια οἱ ἀκόλουθοι: ἀνδρείκελο, ἐκποίηση, ἀριστος, διάλειμμα, ἔνδεια, κάτοχος, ἀποστροφή, ἀντίδοτο, διένεξη, ἀπλετος.

Μονάδες 10

ΑΔΙΔΑΚΤΟ: Ξενοφώντας Κύρου Ἀνάβασις Ζ, 6, 33-36

Ἄγετε δὴ πρὸς θεῶν καὶ τὰ ἐμὰ σκέψασθε ὡς ἔχει. ἐγὼ γὰρ ὅτε μὲν πρότερον ἀπῆα οἴκαδε, ἔχων μὲν ἐπαινον πολὺν πρὸς ὑμῶν ἀπεπορευόμεν, ἔχων δὲ δί ύμᾱς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εὐκλειαν. ἐπιστευόμεν δὲ ὑπὸ

Λακεδαιμονίων: οὐ γὰρ ἂν με ἔπεμπον πάλιν πρὸς ὑμᾶς. νῦν δὲ ἀπέρχομαι πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους ὑφ' ὑμῶν διαβεβλημένος, Σεύθη δὲ ἀπήχθημένος ὑπὲρ ὑμῶν ὃν ἤλπιζον εὖ ποιήσας μεθ' ὑμῶν ἀποστροφὴν καὶ ἐμοὶ καλὴν καὶ παισίν, εἰ γένοιτο, καταθήσεσθαι. ὑμεῖς δ', ὑπὲρ ὧν ἐγὼ ἀπήχθημαί τε πλεῖστα καὶ ταῦτα πολὺ κρείττοσιν ἐμαυτοῦ, πραγματευόμενός τε οὐδὲ νῦν πω πέπαυμαι ὅτι δύναμαι ἀγαθὸν ὑμῖν, τοιαύτην ἔχετε γνώμην περὶ ἐμοῦ.

A. Να μεταφραστεί το απόσπασμα.

Μονάδες 20

B. Γραμματική: Να γραφούν οι ακόλουθοι τύποι:

εὐκλειαν (δοτική ενικού), ὑμᾶς (γ' πρόσωπο δοτική πληθυντικού), καλὴν (γενική ενικού του αρσενικού γένους και στους τρεις βαθμούς), παισίν (κλητική ενικού), κρείττοσι (οι υπόλοιποι βαθμοί του επιθέτου στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση που βρίσκεται), ἔπεμπον (γ' πληθυντικό Οριστικής Παρακειμένου), ἀπέρχομαι (απαρέμφατο αορίστου β'), διαβεβλημένος (β' ενικό οριστικής παθητικού αορίστου), καταθήσεσθαι (γ' ενικό οριστικής Ενεστώτα), πέπαυμαι (γ' ενικό Οριστικής Παρατατικού):

Μονάδες 10

Γ) Συντακτικό: 1) Να αναγνωριστούν συντακτικά οι ακόλουθοι τύποι: ἔπαινον, δί' ὑμᾶς, ὑπὸ Λακεδαιμονίων, παισίν, ἐμαυτοῦ, πραγματευόμενος, περὶ ἐμοῦ.

Μονάδες 7

2) Να αναλυθεῖ η μετοχή στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση: εὖ ποιήσας.

Μονάδες 3

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ:

1. Με τον ίδιο τρόπο λοιπόν γινόμαστε και δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις, ανδρείοι κάνοντας ανδρείες πράξεις. Τα παραπάνω τα επιβεβαιώνει κι αυτό που συμβαίνει στις πολιτείες: οι νομοθέτες δηλαδή κάνουν τους πολίτες καλούς με τον εθισμό, και αυτή είναι η θέληση κάθε νομοθέτη, όσοι όμως δεν κάνουν αυτό σωστά δεν πετυχαίνουν αυτό που επιδιώκουν, και σ' αυτό διαφέρει το καλό πολίτευμα από το λιγότερο καλό πολίτευμα. Ακόμα, για τους ίδιους λόγους και με τους ίδιους τρόπους και γεννιέται κάθε αρετή και φθείρεται, το ίδιο και κάθε τέχνη: γιατί με το παίξιμο της κιθάρας γίνονται και οι καλοί και οι κακοί κιθαριστές: με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι (τεχνίτες). Δηλαδή χτίζοντας με καλό τρόπο σπίτια θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, όμως χτίζοντας με κακό τρόπο, κακοί.

2. Ο Αριστοτέλης στην ενότητα αυτή, προκειμένου να ενισχύσει την άποψή του, ότι δηλαδή καμία από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως, αλλά εδραιώνεται με το έθος, τη συνήθεια, την επανάληψη και την άσκηση, χρησιμοποιεί ένα επιχείρημα που αντλείται από τον χώρο της πολιτικής (από την οργάνωση της πόλης).

Με το επιχείρημα που φέρνει ως μαρτυρία («μαρτυρεῖ δὲ») ο φιλόσοφος υπογραμμίζει τη συμβολή των νομοθετών στην κατάκτηση της αρετής από τους πολίτες, καθώς πρωταρχικός στόχος και επιδίωξη κάθε νομοθέτη που με το έργο του θέλει να υπηρετήσει το κοινωνικό σύνολο, είναι να καταστήσει τους πολίτες ενάρετους και το μέσο για να το επιτύχει είναι να εθίσει τους πολίτες στις καλές-ποιοτικές πράξεις. (ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθούς). Έτσι, ορισμένοι νομοθέτες οργανώνουν σωστά τον εθισμό και πράγματι κάνουν τους πολίτες αγαθούς (εὖ αὐτὸ ποιούσιν). Ωστόσο, κάποιοι άλλοι θεσπίζουν νόμους οι οποίοι δεν φέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, καθώς δεν καταφέρνουν να ασκήσουν σωστά τους πολίτες στην αρετή και με τον τρόπο αυτό παρεκκλίνουν από το στόχο τους (ἀμαρτάνουσιν) και δεν οδηγούν τους πολίτες στην ηθική τελείωση. Γι' αυτό, άλλωστε, και τα πολιτεύματα διακρίνονται σε καλά και λιγότερο καλά. (διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι για τον Αριστοτέλη, - θεωρητικά τουλάχιστον- όλα τα πολιτεύματα μπορούν να θεωρηθούν καλά, αφού οι νομοθέτες επιδιώκουν να εθίσουν τους πολίτες στην αρετή. Η διαφορά έγκειται στο βαθμό της βοήθειας που παρέχει το κάθε πολίτευμα στον πολίτη, ώστε να ασκηθεί με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία στα έργα της αρετής.

Επομένως, εάν οι άνθρωποι ήταν ενάρετοι ή ανήθικοι από τη φύση τους, δεν θα υπήρχε νόημα οι νομοθέτες να τους ασκούν σε ηθικά ενάρετες πράξεις, ώστε να κάνουν τους πολίτες αγαθούς.

Παρόλο που φαίνεται με το επιχείρημα αυτό ο Αριστοτέλης να μεταβιβάζει το θέμα από την ηθική στην πολιτική διάσταση της ηθικής αρετής, στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο δεν ισχύει, καθώς για τον φιλόσοφο υπάρχει στενή σχέση μεταξύ ηθικής και πολιτικής αφού στην ουσία ταυτίζονται. Η πολιτική του Αριστοτέλη είναι η ηθική, διότι σκοπός της είναι η ηθική προαγωγή των πολιτών. Άλλωστε, μόνο αν ένας άνθρωπος διέπεται από ηθικές αρετές μπορεί να λειτουργήσει σωστά μέσα στην πόλη και ως πολίτης και ως πολιτικός. Η ηθική τελείωση του συνόλου των πολιτών ως έργο της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας αποτελεί βασική θέση και της Πλατωνικής διδασκαλίας.

3. Ο Αριστοτέλης στο συγκεκριμένο απόσπασμα διαπιστώνει τη σημασία της ηθικής πράξης για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Πιο συγκεκριμένα ακολουθώντας την αναλογική συλλογιστική πορεία (Οὕτω δὴ και ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει) διατυπώνει την άποψη πως ό,τι συμβαίνει με τις τέχνες συμβαίνει και με τις αρετές, η απόκτησή τους δηλαδή γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που προηγήθηκε.

Για να ενισχύσει αυτή την άποψη, αναφέρεται με παραδείγματα στις διάφορες περιπτώσεις της καθημερινής ζωής στις οποίες αποκτούμε ή δεν αποκτούμε ηθικές αρετές ανάλογα με τη συμπεριφορά, τη στάση μας και τις πράξεις μας. Ειδικότερα ανάλογα λοιπόν με τη συμπεριφορά, τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο οι άνθρωποι συναλλάσσονται αδιάλειπτα και

συνεχώς μεταξύ τους, άλλοι γίνονται δίκαιοι ή άδικοι, («πράττοντες γάρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι...οἱ δὲ ἄδικοι»), ανάλογα με τον τρόπο αντιμετώπισης των δύσκολων καταστάσεων της ζωής, όσων προξενούν φόβο, άλλοι συνηθίζουν να φοβούνται και γι' αυτό γίνονται δειλοί, ενώ αυτοί που δείχνουν θάρρος γίνονται γενναίοι («πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς ...οἱ δὲ δειλοὶ»). Τέλος, ανάλογα με τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται οι άνθρωποι τις επιθυμίες και τις ορμές διαμορφώνεται και μέρος του χαρακτήρα τους («Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ... ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως»). Στις επιθυμίες, άλλοι συνηθίζουν να τις αντιμετωπίζουν με αυτοσυγκράτηση και γι αυτό γίνονται εγκρατεῖς, ενώ άλλοι που υποκύπτουν σε αυτές γίνονται ακόλαστοι. Ως προς τα γεγονότα που προξενούν οργή, άλλοι τα αντιμετωπίζουν ήρεμα και γίνονται πράοι, ενώ άλλοι με τρόπο βίαιο και γίνονται αχαλίνωτοι.

Η φράση «Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται» αποτελεί την αποδεικτέα θέση, στην οποία επαγωγικά κατέληξε ο Αριστοτέλης ότι δηλαδή όχι μόνο οι αρετές αλλά γενικά όλα τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας-οι ἕξεις-είτε αυτά είναι καλά είτε κακά, διαμορφώνονται με όμοιους τρόπους συμπεριφοράς, διαμορφώνονται ανάλογα με αυτούς. Κατά τον Αριστοτέλη ἕξη είναι η ικανότητα να επιλέγουμε κάποια ενέργεια κατ' επανάληψη. Επειδή όμως η ἕξις είναι έννοια ουδέτερης σημασιολογικής απόχρωσης, μπορεί δηλαδή να είναι καλή αλλά και κακή, καθοριστικός είναι ο ρόλος της επανάληψης, που πρέπει να γίνεται με ποιότητα στη συμπεριφορά μας, ώστε να προσδίδει την ανάλογη ποιότητα και στα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, προκειμένου να αποκτήσουμε την ηθική αρετή. Βασική προϋπόθεση βέβαια είναι οι πράξεις να επιλέγονται και να εφαρμόζονται ενσυνείδητα, καθώς και να αποτελούν σταθερό, ομοιόμορφο και αμετάβλητο τρόπο συμπεριφοράς. Επομένως, με τις επανειλημμένες πράξεις σωφροσύνης και συστηματικής αποχής από τις ηδονές γινόμαστε σώφρονες. Πάντως είναι απαραίτητο να προσδίδει κάποιος ποιότητα στις πράξεις του και σ' αυτό ἐγκείται ο ρόλος της παιδείας και της αγωγής.

Ο Σταγειρίτης φιλόσοφος στην κατακλείδα της ενότητας επισημαίνει τον καίριο παιδαγωγικό ρόλο της αγωγής, που συμβάλλει καθοριστικά στην απόκτηση ή μη ενάρετων συνηθειών, αλλά και στον εθισμό του ατόμου σε συγκεκριμένους τρόπους δράσης και συμπεριφοράς που θα τον οδηγήσουν στην αρετή. Τον αποφασιστικό ρόλο της συνήθειας από την πιο μικρή ηλικία τον υπογραμμίζει ο Αριστοτέλης με το σχήμα ἄρσης και θέσης «Ὀὐ μικρὸν, ἀλλὰ πάμπλου», της υπερβολής «τὸ πᾶν» και της κλιμάκωσης «πολύ –πάμπλου-τὸ πᾶν». Επειδή, λοιπόν, η ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου προσδιορίζεται κυρίως από τον τρόπο με τον οποίο συνηθίζει να πράττει από τη νεανική ηλικία είναι φανερό ότι το βάρος πέφτει στην παιδεία που θα λάβουν οι νέοι.

4. Σελίδα 135: Η παράδοση λέει πως, όταν έφευγε ...και στο τέλος του Σωκράτη.

5. ανδρείκελο: ἀνδρεῖα

εκποίηση: ποιούσιν

άριστος: ἀρετή

διάλειμμα: λοιπο

ένδεια: ἔδει

κάτοχος: ἔχει

αποστροφή: ἀναστρέφεισθαι

αντίδοτο: ἀποδιδόναι

διένεξη: διαφέρει

άπλετος: πάμπολυ

ΑΛΙΔΑΚΤΟ:

A. Εμπρός λοιπόν, στο όνομα των θεών, σκεφτείτε και τη δική μου κατάσταση ποια είναι. Εγώ δηλαδή, όταν πρωτύτερα ξεκινούσα να επιστρέψω στην πατρίδα, αναχωρούσα έχοντας πολλούς επαίνους εκ μέρους σας και έχοντας δόξα εξαιτίας σας και από τους άλλους Έλληνες. Και οι Λακεδαιμόνιοι μου είχαν εμπιστοσύνη· γιατί, δεν θα με έστελναν πάλι σε εσάς. Τώρα όμως αναχωρώ συκοφαντημένος από εσάς προς τους Λακεδαιμόνιους και μισημένος από το Σεύθη εξαιτίας σας τον οποίο ήλπιζα ότι, αφού τον ευεργέτησα με τη βοήθειά σας, θα τον έχω ωραίο καταφύγιο και για μένα και για τα παιδιά (μου), αν αποκτούσα. Εσείς όμως, για χάρη των οποίων εγώ έχω γίνει πάρα πολύ μισητός και μάλιστα από πολύ ισχυρότερους από εμένα, και που για χάρη σας ακόμα και τώρα δεν έχω σταματήσει να φροντίζω, όποιο αγαθό μπορώ, έχετε τέτοια γνώμη για μένα.

B) Γραμματική

εὐκλεία

σφίσι(ν)

καλοῦ/καλλίονος/καλλίστου

παῖ

ἀγαθοῖς/κρατίστοις

πεπόμφασι

ἀπελθεῖν

διεβλήθης

κατατίθεται

ἐπαύετο.

Γ) Συντακτικό

1) ἔπαινον= αντικείμενο της μτχ. ἔχων μὲν

δί' ὑμᾶς= εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στη μτχ. ἔχων δὲ

ὑπὸ Λακεδαιμονίων= εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στο ἐπιστευόμην

παισίν= δοτική προσωπική χαριστική στο ἀπαρέμφατο καταθήσεσθαι

ἐμαυτοῦ= β' ὄρος σύγκρισης, γενική συγκριτική ἀπό το κρείττοσιν
πραγματευόμενος= κατηγορηματική μτχ. που ἀναφέρεται στο ἐγώ (υποκείμενο
του ρήματος πέπαυμαι-ρήμα λήξης)
περί ἐμοῦ= εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της ἀναφοράς στο ἔχετε

2) ἐπεὶ εὖ ἐποίησα.

**ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο
ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΤΩΝ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ
«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ**